

ATATÜRK'ÜN SÖZ DİZİMİNDE “Kİ” BAĞLACI*

Ali TAŞTEKİN**

ÖZET

Atatürk'ün hitabet gücü örnek düzeydedir. Çok kitap okuması ve üç kıtaya hükmeden zengin Türk kültürü ve uygarlığını özümsemiş olmasının bu niteliğe katkısı büyüktür. “Türk dili, Türk Milleti'nin kalbidir, zihnidir.” diyen Atatürk, Türkiye Türkçesinin bilim ve kültür dili olarak hak ettiği yüksek seviyeye çıkması için olağanüstü çaba göstermiştir. Başarılı hitabeleri ve bir dil bilgini gibi Türkçenin her yönüyle yakından ilgilenmesi, bilimsel çalışmalara öncülük etmesi ile de halkına örnek olmuştur.

Dilin zenginleşmesi sadece her yeni nesne ve kavrama Türkçe ad vermekle olmaz. Başka dillerden dilimize girmiş, kültürümüzde yer edinmiş terim ve deyimleri Türkçeleştirerek de dilin işlevselliğine katkıda bulunabiliriz.

Bu çalışmada, Farsça gramer yapısının bir unsuru olarak bilinen “ki” bağlacının Türkçeleşme sürecinden bir kesiti ele alarak, bu bağlaçla kurulan cümlelerin Gazi Mustafa Kemal'in konuşmalarındaki yerini ve önemini araştırdık.

Hâlâ yükseköğrenim görmüş pek çok kişinin bile “ki” bağlacını yazarken tereddüt ettiği; “ayrı mı, bitişik mi olacaktı” diye kararsız kaldığı düşünülürse; ayrı yazılması kuralının iptalini isteyenlere, bu konuda umursamaz davrananlara, hatta Türkçe anlatımı benimsemeyen, yeren ve yadırgayanlara hak vermek zorunda kalmamak için; dilimizin kurallarına, birikim ve değerlerine sahip çıkmalıyız.

Mustafa Kemal'in “Öyle istiyorum ki Türk dili bilim yöntemleriyle kurallarını ortaya koysun ve her dalda yazı yazanlar bütün terimleriyle çoğunluğun anlayabileceği güzel ahenkli dilimizi kullansınlar.” ifadesi hem anlamı itibarıyla, hem de yabancı kökenli “ki” bağlacının yerinde kullanımı ile biçim yönünden Türkçenin “kurallarını ortaya koymak” ve “çoğunluğun anlayabileceği güzel ahenkli dilimizi” geliştirmek için güzel bir örnektir.

Atatürk'ün toplam 3779 cümlesi incelendiğinde; 255 adet (% 6.74) “ki” bağlaçlı cümle kullandığı, bu cümlelerden altı âdetinin ara cümle olduğu, cümlelerin 9'unda ise ikişer adet “ki” bağlacı bulunduğu, bu nedenle toplam 264 adet “ki” bağlacı kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu cümlelerdeki 164 adet (% 64.31) “ki” bağlacının fiil türündeki sözcük veya sözcük grubundan sonra, 100 adedinin (% 39.21) de isim soylu sözcük veya sözcük grubundan sonra yer aldığı görülmüştür.

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. İstanbul Arel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, El-mek: alitastekin@arel.edu.tr

Ayrıca bu ki'li cümlelerin 58 adetinin (%21.96) isim soylu sözcüklerle, 18 adetinin (% 6.81) de fiil soylu sözcüklerle olmak üzere toplam 76 adetinin (% 28.78) -dır bildirme eki ile kurulduğu tespit edilmiştir.

“belki, sanki, hâlbuki vb.” kalıplaşmış ki bağlacı yapılar incelemeye dahil edilmemiştir. Bunlar da dikkate alındığında, Atatürk'ün “ki” bağlacını hiç de azımsanamayacak sıklıkta kullandığı görülecektir.

Fiil soylu sözcüklerden sonra kullanılan ki'li kalıplarda en çok “de-“ (34 adet % 55.76), “zannet-“ (16 adet % 26.24), “bil-“ (12 adet % 19.68) ve “gör-“ fiilleriyle (11 adet % 18.04) cümle kurulmuştur. Bunları “buyur-“ (9 adet % 14.76), “arz et-“ (8 adet % 13.12), “iste- ve ol-“ (6'şar adet % 9.84), “söyle-“ (5 adet % 8.2) ve “arzu et-, gel-, ilave et-, temin et-“ (3'er adet % 4.92) fiilleri takip etmektedir. Diğer fiiller ikişer veya birer adet kullanılmıştır.

En çok kullanılan fiilin (de-) kullanılış biçimleri şöyledir:

dedi ki (7.357), dediler ki (12.12), Dediler ki (36.58), dediler ki (36.63), dedim ki (44.15), dedim ki (44.18), Demek oluyor ki (22.92), Demek oluyor ki (50.94), dememiştir ki (27.20), demiş idi ki (21.31), demişlerdi ki (21.49), demişlerdir ki (30.110), demişlerdir ki (36.76), demişlerdir ki (36.81), Demiştin ki (44.1), demiştir ki (36.108), demiştir ki (36.109), denildi ki (27.76), denilebilir ki (15.3), deniliyor ki (27.90), Diyebilirim ki (22.23), diyebilirim ki (43.79), diyebilirim ki (55.201), diyebiliriz ki (55.182), diyeceğiz ki (20.17), diyeceklerdi ki: (36.92), diyor ki (27.167), diyor ki (27.26), diyor ki (41.34), diyor ki (55.134), diyorlar ki: (22.88), diyorum ki (36.110), diyorum ki (41.48), diyorum ki: (27.124)

Toplam 100 adet isim soylu sözcükten sonra yer alan ki bağlacının 42 adetinin önünde bildirme eki (-dır) kullanılmamış, 58 adetinde kullanılmıştır. Bu grupta en çok kullanılan kalıplar:

“vardır ki” 13 adet; “demek ki”, “ihtimal ki”, “malumdur ki” 7'şer adet; “malum-u alileridir ki” 4 adet ve “madem ki”, “malum-u alinizdir ki” 3'er adettir.

38 metinden 19 adetinde (2, 4, 5, 6, 8, 14, 16, 19, 23, 29, 31, 34, 39, 45, 47, 48, 54, 56, 57. Metinler) bağlaç olan “ki” hiç geçmemiştir (% 7.22). En çok “ki” bağlacı geçen konuşma metinleri; 27'nci (22 adet, % 55), 36'nci (20 adet, % 50), 30'uncu (19 adet % 47,5), 55'inci (17 adet % 42,5) ve (16'şar adetlik % 40) 22 ile 25'inci metinlerdir.

Metinlere göre cümle miktarları ile ki'li cümle adet ve yüzdeleri incelendiğinde; 38 ayrı metinde 3779 cümle kurulduğu, bu cümlelerden 255'inde toplam 264 adet “ki” bağlacı % 6.98 kullanım oranıyla yer aldığı görülmüştür.

En yüksek ki bağlacı kullanım oranıyla (% 40) 42. metin dikkati çekmektedir. Bunu % 28.57 kullanım oranıyla 11 numaralı metin izlemektedir. En düşük ki'li cümle kullanım oranı bakımından (% 0.11 ile) 58. metin öne çıkmakta, % 2.08 kullanım oranıyla 7. metin bunu takip etmektedir. Metinlerin ifade ediliş zamanları dikkate alındığında ki bağlacı kullanım oranlarında anlamlı bir artış veya azalış tespit edilmemiştir.

Türkçede vurgu, cümle sonunda yapılmaktadır. Atatürk, ifadesini daha etkili kılmak için cümle başına ve ortasına da vurguyu taşımış; saatler süren konuşmalar yaparken “ki” bağlacı sayesinde, muhatabının

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

dikkatini toplamaya çalışmıştır. Metinlerde ki'nin kullanılış yerleri incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Dinleyicisini eğitmek, bilgilendirmek istediğinde "ki"yi ilgi çekmek için kullanmış; "şöyle ki (7.394) "hiç şüphesiz ki" (7.380), "Rus kızıl fırkasıdır ki" (25.59), "bir telgrafname vardır ki" (28.144), "Yalnız bir şey var ki" (35.33), "bir kısım kuvvetler ki" (36.116) gibi sözlerle dikkati toplamıştır.

Rakiplerini susturmak, muhatabını ikna etmek ve kesin kararlılığını göstermek istediğinde Atatürk, ki'den önce fiil ve/veya bildirme (-dır) ekini kullanmış, ifadesine güç katmıştır. "Artık milletimiz pek güzel anladı ki" (3.14), "Asker olanlar pekâlâ bilirler ki" (21.19) "maatteessüf görüyorum ki" (25.105), "Bütün kardeşlerimden eminim ki" (27.161), "Şüphe yoktur ki" (40.23), "Hatırlatmak isterim ki" (50.27) gibi örnekler çoğaltılabilir.

"Ki" bağlacı, Atatürk'ün dilinde o kadar ustaca kullanılmıştır ki, onu dile yabancı unsur saymak, adeta imkânsız hale gelmiştir. Atasözlerimize, deyim ve vecizelerimize giren; Farsçadakinden farklı işlevler de kazanarak Türkçeleşen bu ek ve onunla kurulan cümle yapısı, artık Türkçedir. Nitekim Fars'ın "bolbol"u bizde "bülbul", "gol"u da "gül" olmuştur. "Bülbul"ü de, "gül"ü de dilimize yabancı sayamayız.

Atatürk'ün zihninde şekillenerek hayat bulan bu cümleler; içerdikleri anlamlar ve ifade ediliş biçimleriyle "ki" bağlacının ne kadar ustalıkla kullanıldığının ve ne kadar Türkçeleştiğinin güzel birer kanıtıdır. Söylevlerinde bu bağlaca önemli işlevler kazandıran Atatürk, Türk diline ve Türk kültürüne unutulmaz güzellikte örnekler sunmuştur.

Türk kültürünü benimseyen her bireye düşen görev; Türkçeleşen ve yaşayan tüm sözcük ve ibarelere sahip çıkmak ve dilimize girecek her yeni ve yabancı kavrama uygun Türkçe adları kullanarak dilimizi zenginleştirmektir. Bu konuda Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kurucusu'nu örnek almak, her Türk vatandaşı için görevden öte bir vefa borcudur.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Söz Dizimi, Ki Bağlacı, Türkçe.

CONJUNCTION "KI" IN ATATURK'S SYNTAX

ABSTRACT

Enrichment of the language does not simply happen by naming every new notion or object in Turkish. We can contribute to the language's functionality by making idioms and terms, that arose from other languages and get a foothold in our own culture, Turkish.

In this study, we search the sentences' importance and role in War Veteran Mustafa Kemal's speech which includes the conjunction "ki" by examining the period in which the conjunction "ki" that is acknowledged as an element of the Persian Language grammar turns into Turkish.

By considering the hesitation and the vacillation of the most of the people who even gets high education while writing the conjunction "ki" about whether it would be separately written or not, we need to look out for our language's rules, accretion and values in order not to give credit

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

to who criticizes, vilifies Turkish expressions or finds it odd and acts careless and defends the cancellation of the 'separately written' rule and furthermore does not adopt Turkish composition.

"I wish that Turkish language presents its' rules by scientific methods and people who are writing about any topic use our harmonious language, that can be understood by the majority, with all of its' terms." statement of Atatürk is a message, by its' meaning and the usage of the conjunction "ki" in its' appropriate place, to the aim of enhancing Turkish language's "harmonious language that can be understood by the majority" and "presenting its' rules" principles.

It is observed by examining Atatürk's 3779 sentences that he used 255 sentences that involve the conjunction "ki" in 38 different texts and 164 of these conjunctions were used after the verb or phrase and 100 of them were used after a noun-origin word or phrase.

STRUCTURED ABSTRACT

Atatürk's rhetoric was at an exemplary level. That he had read a lot and that he had internalized rich Turkish Culture and civilization contributed significantly to his eloquence. Atatürk, who said "Turkish is the heart and mind of Turkish People", spent extraordinary effort to raise the Turkish spoken in Turkey to the high level it deserves. He also set an example to his people by his great rhetoric, his close interest in Turkish in every way like a linguist, and his support for scientific studies.

Turkish Language Enrichment does not just happen by simply naming every new object or concept in Turkish. We can contribute to the language's functionality by adopting idioms and terms, coming from other languages that have got acceptance in our own culture, to Turkish.

In this study, we have studied the place and importance of sentences constructed with conjunction "ki", originally an element of Persian grammar, in Marshall Mustafa Kemal's speeches by examining the period in which the conjunction in question was being adopted to Turkish.

Considering hesitation and vacillation of most of people with a degree while using conjunction "ki" as to whether it should be separately written or not, we must look out for our language's rules, enrichment methods and values in order not to give credit to those who criticize, vilify Turkish expressions or find it odd and act careless and defend the cancellation of the 'separately written' rule and furthermore do not adopt Turkish.

Mustafa Kemal's saying "I urge linguists that they describe the rules of Turkish scientifically in such a way that anyone writing on any issue will be able to use our beautifully harmonic language so that it can be understood by majority, with all its terms." sets a good example, not only by its' meaning but also by using conjunction "ki" correctly, of his ultimate goal to make Turkish language a "harmonic language understood by the majority"

After examining 3779 sentences uttered by Atatürk, we have found out that out of 38 different texts he used conjunction "ki" in 255 (6.74 %) sentences, and that 164 (64.31 %) of these conjunctions were used after

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

the verb or phrase, and that 100 (39.12 %) of them were used after nominals.

In addition we have also discovered that a total of 76 (28.78 %) uses of conjunction "ki", 58 (21.96 %) uses were with nominal structures and 18 (6.81 %) with verbal structures, were constructed with verb "be". Combined words with conjunction "ki" as in "belki, sanki, halbuki, etc." were not included in the study. Taking these into consideration, it can be seen that Atatürk used conjunction "ki" quite frequently.

In constructions after nominals, verbs "de-" (34 times 55.76 %), "zannet-" (16 times 26.24%), "bil-" (12 times 19.68 %) and "gör-" (11 times 18.04%) were used most. These are followed by verbs "buyur-" (9 times 14.76 %), "arz et-" (8 times 13.12 %), "iste- ve ol-" (6 times each 9.84 %), "söyle-" (5 times 8.2 %) ve "arzu et-, gel-, ilave et-, temin et-" (3 times each 4.92 %). Other verbs are used once or twice. The various uses of the most frequently used verb (de-) are as follows: dedi ki (7.357), dediler ki (12.12), Dediler ki (36.58), dediler ki (36.63), dedim ki (44.15), dedim ki (44.18), Demek oluyor ki (22.92), Demek oluyor ki (50.94), dememiştir ki (27.20), demiş idi ki (21.31), demişlerdi ki (21.49), demişlerdir ki (30.110), demişlerdir ki (36.76), demişlerdir ki (36.81), Demiştim ki (44.1), demiştir ki (36.108), demiştir ki (36.109), denildi ki (27.76), denilebilir ki (15.3), deniliyor ki (27.90), Diyebilirim ki (22.23), diyebilirim ki (43.79), diyebilirim ki (55.201), diyebiliriz ki (55.182), diyeceğiz ki (20.17), diyeceklerdi ki: (36.92), diyor ki (27.167), diyor ki (27.26), diyor ki (41.34), diyor ki (55.134), diyorlar ki: (22.88), diyorum ki (36.110), diyorum ki (41.48), diyorum ki: (27.124)

The verb "be" is used before 58 out of 100 uses of conjunction "be" after nominals, while it is not used in the other 42 uses. The most frequently used phrases in this category are as follows: "vardır ki" 13 times; "demek ki", "ihtimal ki", "malumdur ki" 7 times each; "malum-u alileridir ki" 4 times and "madem ki", "malum-u alinizdir ki" 3 times each.

Conjunction "ki" is not used in 19 texts (Texts 2, 4, 5, 6, 8, 14, 16, 19, 23, 29, 31, 34, 39, 45, 47, 48, 54, 56, 57) out of 38 texts(7.22 %).

Texts in which conjunction "ki" is used most frequently; Text 27 (22 times, 55 %) Text 36 (20 times, 50 %), Text 30 (19 times 47.5 %), Text 55 (17 times 42.5%), and Text 22 and Text 25(16 times each, 40 %).

When the number of the sentences and the number and percentage the use of conjunction "ki" in the texts were examined, it was found out that in 38 texts there were 3779 sentences, in 255 of which conjunction "ki" was used 264 times in total, accounting for 6.98 % of all uses.

Text 42, in which conjunction "ki" is used most frequently, is noteworthy. It is followed by text 11 with a 28.57 percent usage. The least frequent use of conjunction "ki" is in Text 58 (with 0.11%), followed by Text 7 with a usage percentage of 2,08. When the time of texts uttered are considered, no significant increase or decrease is found.

Intonation is at the end of a sentence in Turkish. However, in order to make his point more emphatic, Atatürk used intonation in the beginning and middle of the sentences, too. In hours long speeches by using conjunction "ki", he tried to focus audience's attention. When the use of conjunction "ki" is examined in the texts, following conclusions can be drawn:

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

When Atatürk wanted to educate or inform his audience, he used “ki” in order to attract their attention; it has been found that he sustained their interest and motivation by using phrases such as “şöyle ki (7.394) “hiç şüphesiz ki” (7.380), “Rus kızıl firkaşdır ki” (25.59), “bir telgrafname vardır ki” (28.144), “Yalnız bir şey var ki” (35.33), “bir kısım kuvvetler ki” (36.116).

When he wanted to silence or persuade his opponent or show his determination, Atatürk, using verb “be” or other verbs before “ki”, emphasized his point. Examples are “Artık milletimiz pek güzel anladı ki” (3.14), “Asker olanlar pekâlâ bilirler ki” (21.19) “maatteessüf görüyorum ki” (25.105), “Bütün kardeşlerimden eminim ki” (27.161), “Şüphe yoktur ki” (40.23), “Hatırlatmak isterim ki” (50.27) etc.

Conjunction “ki” was used by Atatürk so expertly that citing its use a foreign element in Turkish was virtually impossible. Found in sayings, idioms and maxims, adopted to Turkish from Arabic and assuming other functions in Turkish, this suffix and structures with it are now part of Turkish Grammar. After all, the word “bol bol” and “gol” in Persian have been adopted as “bulbul” and “gül” in our language. Bülbül and gül is not considered foreign in our language.

Formed in Atatürk’s mind, these sentences with their meaning and the way they were expressed are convincing evidence of how eloquently conjunction “ki” was used and how much it became part of Turkish Language. Atatürk, who helped this conjunction attain new uses in his speeches, provided incredibly beautiful examples to Turkish and Turkish culture.

The mission of every individual who adopts Turkish culture is to care for every word and phrase which has become a part of Turkish language and to enrich our language by inventing Turkish words for every new and foreign concept. In this respect, following the Founder of Turkish Republic is a matter of duty of loyalty rather than task.

Keywords: Atatürk, syntax, conjunction ki, Turkish language.

Giriş:

Atatürk’ün hitabet gücü örnek düzeydedir. Çok kitap okuması ve üç kıtaya hükmeden zengin Türk kültürü ve uygarlığını özümsemiş olmasının bu niteliğe katkısı büyüktür. “Türk dili, Türk Milleti’nin kalbidir, zihnidir.” diyen Atatürk, Türkiye Türkçesinin bilim ve kültür dili olarak hak ettiği yüksek seviyeye çıkması için olağanüstü çaba göstermiştir. Başarılı hitabeleri ve bir dil bilgini gibi Türkçenin her yönüyle yakından ilgilenmesi, bilimsel çalışmalara öncülük etmesi ile de halkına örnek olmuştur.

O, sadece Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu değil, aynı zamanda günümüz Türkiye Türkçesinin de mimarlarından. Alfabeden yazım kurallarına kadar dilin her inceliğiyle yakından ilgilenmiştir. Atatürk; günümüz dünyasında en çok insan tarafından konuşulan, en geniş coğrafi alanda kullanılan ve kökeni en eski beş dilden biri olan Türk dili çınarının yer yer kuruyan dallarını budamış, köklerini yeni bilimsel bulgularla beslemiş ve genç Türkiye Türkçesinin filizlenerek dal budak salmasına imkân hazırlamıştır.

“Gazi Hazretleri; Türk dilinin bilimsel bütün inceliklerini kavramış bulunmaktadır.” diyen Sofya Üniversitesi Profesörü M. A. Martayal Atatürk’ün Türkçeyi incelerken bilimsel yöntemlere

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

başvurduğunu, bilim insanlarının görüş ve önerilerini dikkate aldığını belirtmektedir (Erendil 1998: 236).

Yakın tarihimizde bazı araştırmacı ve bilim insanları "Atatürk ve Türk Dili" konusunda araştırma ve inceleme yapmıştır. (Taştekin 2001: 1-27) Bu çalışmalar sayesinde günümüz Türkiye Türkçesini tüm yönleriyle tanımak ve bu dilin tarihi gelişimini doğru tahlil etmek konusunda önemli mesafeler alınmıştır. Öz Türkçecilik, Güneş Dil Teorisi, uydurmacılık, sadeleşme vb. adlandırılan çabaları Türkçenin gelişim seyrinde birer dönemeç olarak kabul edebiliriz.

Atatürk, artık tarihî görevini ve hayatını tamamlamış olan Osmanlı Türkçesine dönüş olamayacağını; ancak, yüzyıllardan beri kullanılan ve halkın diline, atasözlerine, türkülerine vb. kültürel mahsullerine girerek Türkçeleşmiş ve herkes tarafından kolayca anlaşılabilir sözcüklerin Türkçe sayılması gerektiğini ifade etmiştir. Ancak, dilimize bir şekilde girdiği halde henüz sindirilememiş olan yabancı sözcüklerle, dilimizde karşılığı bulunmayan yeni kavramlara Türkçe karşılıklar bulunmasını istemiştir.

Dilin zenginleşmesi her yeni nesne ve kavrama sadece Türkçe ad vermekle olmaz. Başka dillerden Türkçeye giren terim ve deyimler dilin kendi doğal kuralları içinde Türkçeleştirilerek de dilin işlevselliğine ve zenginliğine katkıda bulunmaktadır.

Eski Türkçe devresinde Türkçemizde kendisini göstermeye başlayan ki'li birleşik cümle yapısı Anadolu sahasında Eski Türkiye Türkçesi döneminde, 14. yüzyılda Farsçadan yapılan tercüme sonucunda dilimizdeki kullanım sıklığını iyice artırmış ve zamanla Türkçede sıkça kullanılan bir cümle yapısı hâline gelmiştir. (Doğan 2013: 235)

"Osmanlı döneminde sıfat görevini gören ki'li yan cümleler ilk başta Farsçanın, 19. yüzyılda ise Fransızcanın sayesinde yayılmıştır. Avrupa dillerinin etkisinin çok ağır olduğu Karaim ve Gagavuz Türkçesinde de bu tür cümleler son derece yaygındır. Bu tür cümlelerin Doğu Karadeniz bölgesinde bulunmaması ise dikkat çekicidir. Rumcada bağlaçlı sıfat cümleleri sık sık kullanıldığı halde bu tür cümlelerin yerli Türk ağzını etkilememesini, köy ağzlarının sadeliğine, yani karmaşık cümlelerin tercih edilmemesi eğilimine bağlayabiliriz." (Brendemoen 2008: 168)

Özezen bir incelemesinde "Öyle görünüyor ki ki'nin bu kullanımı Türkiye Türkçesinde olumsuz veya sorulu yüklemelerden sonra pekiştirme işlevli olarak kullanılan ki'nin Eski Türkçedeki erki edatının işleviyle harmanlanması sonucu ortaya çıkmıştır ve bu bakımdan da tam olarak "yeni" değildir. Başka bir deyişle, Türkçe, edilgin hale getirdiği eskicil bir kodunu, yeniden etkin hale getirmiştir." yorumunda bulunuyor. (Özezen 2013: 372)

Hiçbir ulusun dili saf değildir. Diller, içinden çıktıkları kültürlerin taşıyıcısıdır. Kültürel etkileşimin doğal sonucu olarak diller de birbirlerinden etkilenirler. Ancak, bir dilin temel kurallarında ve yapısında bozulma ve başkalaşma meydana gelmesi bu durum doğal karşılanamaz.

Atatürk'ün, Türk bilim insanı ve eğitimcilerine vasiyeti şudur:

"Bakınız arkadaşlar, ben belki çok yaşamam. Fakat siz ölene dek Türk gençliğini yetiştirecek ve Türkçenin bir kültür dili olarak gelişmeye devamı yolunda çalışacaksınız. Çünkü Türkiye ve Türklük, uygarlığa ancak bu yolla kavuşabilir." (Sinanoğlu 1972: 9)

Bu uyarı ve direktifin ışığında her Türk, Türkçenin bilim ve kültür dili olarak gelişmesine gereken katkıyı yapmak için kendini görevli saymalıdır. Dilde her türlü aşırıktan uzak durarak, Türkçeleşmiş sözcük ve yapılarla sahip çıkmayı ve yeni üretilen ürün ve kavramlara Türkçe ad koymayı önemsemek gerekir.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

Türkiye Türkçesinde “Ki” Bağlacı:

Dilimizin vazgeçilmez sözcüklerinden olan bağlaçlar “Aslında Türkçeye yabancıdır. Öyle görünüyor ki bunlar, izahı güç, çok az istisna ile kısmen olduğu gibi alınan yabancı sözcükler, kısmen de yerli dil malzemesi vasıtasıyla yabancı cümle kuruluşuna bakarak yapılan teşkillere yabancı dillerin tesiri altında meydana gelmişlerdir. Bundan dolayı, bunlar, Kitabe Türkçesi ile muhafazakâr Kuzey ağızlarında hiç bulunmazlar.” diyen Grönbech “Cümleleri birleştiren alt sıralayıcı bağlar Türkçenin yapısına bir tecavüzdür.” iddiasında bulunuyor. (Grönbech 1995: 44)

Biz; bağlaç, ilgeç, bağlama edatı, atıf edatı gibi adlarla tanımlanan öğelerin tamamen Türkçeye yabancı, Türkçenin “yapısına tecavüz” eden birer unsur olduklarını düşünmüyoruz. Aksine, Türkçeye renk ve ahenk katan vazgeçilmez asli unsur olduklarına inanıyoruz. Örneğin “ki” bağlacı Farsçadan dilimize geçmiştir ama artık Türk düşünce ve duygusunu anlatımda Farsçadaki kullanımından daha farklı ve önemli bir işlev üstlenmiş olan bu öğeyi dışlamak; Türkçe cümle yapısını bozan bir unsur gibi görmek; bilgisayarın Türk icadı olmadığını düşünerek, kullanmamak gerektiğini savunmak kadar tuhaf karşılanmalıdır.

Türkiye Türkçesinde yaygın olarak kullanılan ki’li gruplardan bazıları şunlardır:

Belki: “İhtimal ve umma anlamı vardır; cümlenin hükmü ilk terimden son terime geçer”
 Örnek: Toplantı belki ertelenir. Egerçi / eğer ki: Kavratma isteği (=istidrâk) bildirir. Örnek: Eğer ki bir daha yalan söylersen, seninle asla konuşmam. Çünkü /çünkü: Sebep bildirir. Farsça cün ve ki’nin birleştirilmesi şeklinde yapılmıştır. Örnek: Çalışmak güzel, çünkü huzur buluyor insan. Demek ki / demek oluyor ki: Temel cümlenin gerekçesini belirtir. Kavratma isteği vardır. Örnek: Üçgenler üç köşeli olurlar; demek ki bu şekil bir üçgendir. Hâlbuki: Düzeltme, doğrulama için kullanılır. Arapça hal, Türkçe bu, Farsça ki sözlerinin birleştirilmesi ile yapılmıştır. Örnek: Sözünde duracağını söylüyor, hâlbuki buna pek niyeti yok. İlla ki: Kesinlik ifade eder. Örnek: Sınıfı geçmek için illa ki çok çalışmak gerek. Keşki / keşke: Temenni dilek anlamı verir. Örnek: Geziye çıkacağız, keşke yağmur yağmasa. Mâdam ki / mademki: Sebep sonuç ilişkisi kurar. Örnek: Mademki annesin, evladından ayrılmaya katlanacaksın. Meğerki: Yanılgıyı düzeltme için kullanılır. Örnek: İyi biliyordum, meğerki çok yanılmışım. Nasıl ki: Örneklendirme için kullanılır. Örnek: Nasıl ki içeri girdim, birden herkes ayağa kalktı. Nice ki: Kararlılık anlamı verir. Örnek: “Nice ki bu canım sağ, vermem seni ellere.” Ne var ki: Hayıflanma, üzüntü anlamı verir. Örnek: İnsanlık sürekli iyiye gidiyor; ne var ki daha çok mesafe almak gerekir. Nitekim: Kanıtama, örnekleme için kullanılır. Örnek: Anarşi ülkeyi kan gölüne çevirdi; nitekim sonuç ortada. Ta ki: “bu bağlaçtan sonra gelen kısım, önce gelen kısım için hedef, gaye tayin eder: Bu konuyu iyice incele (ta ki) kimse itiraz edecek nokta bulmasın.” Vakta ki: “İlk terimin başına gelerek terimler arasında zaman beraberliği anlamı sağlar. Ne vakit ki, ne zaman ki, kaçan ki, kaçan kim, haçan ki bağlaçlarıyla teşkil edilen gruplar da aynı durumdadır.” Örnek: Vakta ki düşman saldırıya geçti, topçumuz ateşe başladı. Velev ki: “bağlaç başa gelerek birinci terime, tarz (=supposition); ikinci terime ehemmiyetsizlik veya çaresiz anlamı katar: Bundan böyle (velev ki) hekim buldunuz; neye yarar?” (Bilgegil 1984: 154-159)

“Ki” bağlacının, cümle sonunda ait olduğu ifadeye abartı anlamı kattığı; alay, güldürü, yergi için de cümle sonunda kullanılabilirdiği görülmektedir. “Öyle güzel manzara ki! Sizi öyle özlemiştim ki!.., Benim kızım hiç yaramazlık yapmaz ki... , O anlamaz ki...” vb. cümlelerin anlamını ki bağlacı kullanmadan daha etkili ve güzel ifade etmek zordur.

Atatürk ve “Ki” Bağlacı:

Büyük Önder’in “Öyle istiyorum ki Türk dili bilim yöntemleriyle kurallarını ortaya koysun ve her dalda yazı yazanlar bütün terimleriyle çoğunluğun anlayabileceği güzel ahenkli dilimizi kullansınlar.” (Kocatürk 1971: 141) ifadesi hem anlamı itibarıyla, hem de yabancı kökenli “ki”

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 10/16 Fall 2015

bağlacının yerinde kullanımı ile Türkçenin "kurallarını ortaya koymak" ve "çoğunluğun anlayabileceği güzel ahenkli dilimizi" geliştirmek için önemli bir mesajdır.

"Ki" bağlacı, Atatürk'ün dilinde, hem çokça yer almış hem de çok etkin kullanılmıştır. Muhaliflerin sorularına cevap verirken de arkadaşlarını ikna etmek, muhataplarını inandırmak için de Atatürk ki bağlacının ifadeye kattığı vurgu gücünden yararlanmıştır.

Kendi sesinden her 10 Kasım'da Türkiye ve dış temsilciliklerde dinlenen ve O'nun büyük bir törende yaptığı en son ve en veciz konuşması olan "Onuncu Yıl Nutku", Büyük Önder'in "ki" bağlacını en sık ve belki de en etkin kullandığı konuşmasıdır. Pek çok Türk vatandaşının ezbere bildiği bu hitabe, 30 cümleden ibarettir ve beş cümlesi "ki" bağlacıyla kurulmuştur (% 16.66). Bu cümleler şöyledir:

(1). "Şunu da ehemmiyetle tebarüz ettirmeliyim ki, yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale, müspet ilimdir." (Bağlaç açıklama görevinde)

(2). "Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, milli birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek milli ülkümüzdür." (Bağlaç bilgilendirme görevinde)

(3). "Bahtiyarım ki, bu sözlerimin hiç birinde milletimin, hakkımdaki itimadını sarsacak bir isabetsizliğe uğramadım." (Bağlaç kanıtlama görevinde)

(4). "Bugün aynı inan ve katiyetle söylüyorum ki, milli ülküye, tam bir bütünlükle yürümekte olan Türk milletinin büyük millet olduğunu bütün medeni âlem, az zamanda, bir kere daha tanıyacaktır." (Bağlaç inandırma görevinde)

(5). "Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş böyle medeni vasfı ve büyük medeni kabiliyeti, bundan sonraki inkişafı ile, âtinin yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır." (Bağlaç güven verme görevinde)

Atatürk'ün zihninde şekillenerek hayat bulan bu cümleler; içerdikleri anlamlar ve ifade ediliş biçimleriyle "ki" bağlacının ne kadar ustalıkla kullanıldığının ve ne kadar Türkçeleştiğinin güzel birer kanıtıdır. Söylevlerinde bu bağlaca önemli işlevler kazandıran Atatürk, Türk diline ve Türk kültürüne unutulmaz güzellikte örnekler sunmuştur.

Atatürk'ün Cümlelerindeki "Ki"li Gruplar:

Atatürk'ün toplam 38 ayrı metindeki 3779 cümlesi incelenmiştir. Bu cümlelerdeki ki'li grupları tespit ederek, metinlerdeki kullanım önceliğine göre aşağıda sıraladık. Ayraç içindeki üç nokta (...) cümlelerin aktarılmayan bölümlerini temsil etmektedir. Ayraç içindeki nokta (.)'dan önceki rakamlar, kaynaktaki (Komisyon 1997) metin numarasını; sonrakiler de, o metindeki Atatürk'e ait olan cümle numarasını belirtmektedir. Orijinal metinler ve cümle numaraları, "Atatürk'ün Söylev ve Demeçlerinde Sözdizimi" adlı Doktora tezinde mevcuttur. (Taştekin 2001: 46-206)

1) (...) görüyor ki (1.11)	7) (...) şudur ki (1.47)
2) Malum hakayıktandır ki (1.14)	8) Malûmdur ki (3.4)
3) (...) ruh-u celâdetdir ki (1.17)	9) (...) ihtimal ki (3.12)
4) Buna istinadendir ki (1.40)	10) (...) anladı ki (3.14)
5) Arz edeyim ki (1.41)	11) (...) bilirler ki (3.17)
6) (...) aşıkardır ki (1.42)	12) (...) kanidirler ki (3.18)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

- 13) Bu sırada idi ki (3.28)
- 14) (...) arz edeceğim ki (3.29)
- 15) Teşekkür olunur ki (3.31)
- 16) Hatırlarda olacaktır ki (3.33)
- 17) (...) bu sebeptedir ki (3.45)
- 18) (...) görülmüştü ki (7.340)
- 19) (...) hükmolundu ki (7.345)
- 20) (...) malûmdur ki (7.351)
- 21) (...) vârid-i hâtırdır ki (7.354)
- 22) Bunu müteakip idi ki (7.356)
- 23) (...) dedi ki (7.357)
- 24) İkinci teklif ki (7.373)
- 25) (...) hiç şüphesiz ki (7.380)
- 26) Şöyle ki: (7.394)
- 27) (...) bu lüzum ve zaruret üzerinedir ki (7.470)
- 28) (...) ilâve etmeliyim ki (9.6)
- 29) (...) o kadar tarihîdir ki (10.4)
- 30) (...) bir dakika geçmemiştir ki (11.2)
- 31) (...) bilirsiniz ki (11.5)
- 32) (...) öyle bir an oldu ki (12.10)
- 33) (...) dediler ki (12.12)
- 34) (...) bu sebeptedir ki (12.33)
- 35) (...) teklif etmek isterim ki (12.34)
- 36) İhtimal ki (12.43)
- 37) Ve bunun üzerine idi ki (12.53)
- 38) (...) ilâve edeyim ki (12.56)
- 39) (...) ifade etmek isterim ki (13.2)
- 40) (...) denilebilir ki (15.3)
- 41) (...) olacaklardır ki (15.15)
- 42) (...) biliyorsunuz ki (18.13)
- 43) (...) görülmüş olacak ki (18.17)
- 44) (...) vaki oluyor ki (18.19)
- 45) Demek ki (18.28)
- 46) (...) diyeceğiz ki (20.17)
- 47) (...) demek ki (20.21)
- 48) (...) buyurdular ki (20.25)
- 49) Buyurdular ki (21.2)
- 50) (...) bilirler ki (21.19)
- 51) (...) demiş idi ki (21.31)
- 52) (...) caiz ki (21.41)
- 53) (...) demişlerdi ki (21.49)
- 54) (...) malumdur ki (21.56)
- 55) (...) kuvvetin –ki belki daha çok kuvvetlerin piştarımı teşkil eder- bir kıymeti (...) (21.61)
- 56) (...) bahsolunmuştur ki (21.63)
- 57) (...) temin ederim ki (21.80)
- 58) (...) zannediyorum ki (22.11)
- 59) (...) malûm-u âlinizdir ki (22.12)
- 60) (...) söylerim ki (22.22)
- 61) Diyebilirim ki (22.23)
- 62) Cümlelizin hatırındadır ki (22.31)
- 63) (...) vardır ki (22.61)
- 64) (...) diyorlar ki: (22.88)
- 65) (...) görüyorum ki (22.91) (...) değildir ki, (22.91)
- 66) Demek oluyor ki (22.92)
- 67) Zannediyorum ki (22.112)
- 68) (...) bilirler ki (22.113)
- 69) (...) arzu ederdik ki (22.119)
- 70) (...) itiraf ederim ki (22.124)
- 71) (...) zannediyorum ki (22.125)
- 72) (...) hususattır ki (22.143)
- 73) (...) vardır ki (22.145)
- 74) (...) zannederim ki (24.14)
- 75) (...) birkaç gün sonra idi ki (25.23)
- 76) (...) emrettik ki (25.24)
- 77) (...) cümlelizin malûmudur ki (25.27)
- 78) (...) tevessül ettiler –ki bu mayıs aylarında idi- (25.42)
- 79) (...) otuz ikinci Rus kızıl fırkasıdır ki (25.59)
- 80) (...) arz etmiştim ki (25.76)
- 81) (...) piştarlariyle –ki bir süvari livasından ibarettir- (...) (25.78)
- 82) (...) Nahcivan'a geldiği sırada idi ki (25.91)
- 83) (...) görüyoruz ki (25.105)
- 84) (...) pek iyi görürsünüz ki (25.107)
- 85) Anlaşıyor ki (25.120)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

- 86) (...) vardır ki (25.128)
- 87) (...) bilirsiniz ki (25.130)
- 88) (...) muntazırdır ki (25.134) (...) intizar olunur ki (25.134)
- 89) (...) olacaktır ki (25.137)
- 90) (...) isterim ki (25.142)
- 91) (...) malumdur ki (25.144)
- 92) (...) nazarlarımız –ki halkçılıktır- (...) (25.146)
- 93) (...) milliyetperveranız ki (25.150)
- 94) (...) vardır ki (25.152)
- 95) (...) bir cihat var ki (26.11)
- 96) (...) biliniz ki ve sizi temin ederim ki, (26.13)
- 97) (...) zannettiler ki (26.17)
- 98) Madem ki (26.22)
- 99) Biliyorsunuz ki (26.35)
- 100) (...) görülüyor ki (26.58)
- 101) (...) zannediyorduk ki (27.19) (...) zannetmek istiyoruz ki (27.19)
- 102) (...) dememiştir ki (27.20)
- 103) (...) diyor ki (27.26) (...) arz ediyorum ki (27.26)
- 104) (...) buyuruyorlar ki (27.67)
- 105) (...) buyurdular ki (27.71)
- 106) (...) isterim ki (27.75)
- 107) (...) denildi ki (27.76)
- 108) İhtimal ki (27.85)
- 109) (...) o kadar ileri gidiliyor ki (27.88)
- 110) (...) deniliyor ki (27.90)
- 111) Demek ki (27.93)
- 112) (...) malûmdur ki (27.99)
- 113) (...) buyurdular ki (27.103)
- 114) (...) diyorum ki: (27.124)
- 115) Demek ki (27.129)
- 116) (...) söylediler ki (27.130)
- 117) Malûm-u âlileridir ki (27.133)
- 118) (...) malûm-u âlileridir ki (27.139)
- 119) (...) eminim ki (27.161)
- 120) (...) diyor ki (27.167)
- 121) (...) size söylüyorum ki (27.170)
- 122) (...) yeter ki (27.174)
- 123) (...) malûmu olduğu üzere ki (28.8)
- 124) (...) tahakkuk etti ki (28.40)
- 125) (...) vardı ki (28.79)
- 126) (...) işgal ettiler ki (28.107)
- 127) Biliyorsunuz ki (28.109)
- 128) (...) Nizip Kuva-yi Millîyesidir ki (28.133b)
- 129) (...) gelmiştir ki (28.135)
- 130) (...) vardır ki (28.144)
- 131) (...) temerküz ediyor ki (30.04)
- 132) (...) ihtimal ki (30.6)
- 133) (...) bulundurmasıdır ki (30.13)
- 134) (...) geldi ki (30.23)
- 135) (...) madem ki (30.44)
- 136) (...) vardır ki (30.50)
- 137) (...) vardır ki (30.51)
- 138) (...) vâsidir ki (30.58)
- 139) (...) lazım gelecek ki (30.59)
- 140) (...) yoktur ki (30.65)
- 141) Demek ki (30.66)
- 142) (...) ihtimal ki (30.69) (...) olacaktır ki (30.69)
- 143) (...) işittik ki (30.94)
- 144) (...) vardır ki (30.109)
- 145) (...) demişlerdir ki (30.110)
- 146) (...) gördüm ki (30.124)
- 147) (...) söyleyebilirim ki (30.127)
- 148) (...) temin ederim ki (30.138)
- 149) (...) vardır ki (30.141)
- 150) (...) bir karar ki (32.6)
- 151) (...) arzu etti ki (32.7)
- 152) (...) ihtimal ki (32.17)
- 153) Çok rica ederim arkadaşlarımıza ki (33.14)
- 154) (...) var ki (35.32)
- 155) (...) tekrar ediyorum ki (35.33)
- 156) (...) buyurdular ki (35.35)
- 157) Madem ki (35.38)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

- 158) Zannediyorum ki (35.40)
- 159) (...) arz edebilirim ki (35.41)
- 160) (...) söylemişim ki (35.49)
- 161) (...) tevlidetmiş olmalı ki (35.51)
- 162) (...) isterim ki (35.84) (...) demektir ki (35.84)
- 163) Şüphe yok ki (36.13)
- 164) (...) öyle devirler geçirdik ki (36.14)
- 165) (...) tatbikat esnasında idi ki (36.23)
- 166) (...) o raddeye getirdi ki (36.46)
- 167) (...) o kadar mânasız idi ki (36.53)
- 168) Dediler ki (36.58)
- 169) (...) dediler ki (36.63)
- 170) (...) gördük ki (36.71)
- 171) (...) baktılar ki (36.73)
- 172) (...) demişlerdir ki (36.76)
- 173) (...) demişlerdir ki (36.81)
- 174) (...) soktular ki (36.92) (...) diyeceklerdi ki: (36.92)
- 175) O sıralarda idi ki, (36.99) yani heyet daha orada bulunduğu zaman idi ki (36.99)
- 176) (...) demiştir ki (36.108)
- 177) (...) demiştir ki (36.109)
- 178) (...) diyorum ki (36.110)
- 179) (...) bütün safahat gösteriyor ki (36.114)
- 180) (...) bir kısım kuvvetler ki (36.116)
- 181) (...) şüphe yok ki (36.117)
- 182) (...) arz edeyim ki (36.158)
- 183) (...) o da şudur ki (37.6)
- 184) Zannediyorum ki (38.2)
- 185) Malûm-u âlinizdir ki (40.4)
- 186) İşte bu sırada idi ki (40.9)
- 187) Şüphe yoktur ki (40.23)
- 188) Akpınar ve Karaağaç hattına kadar ileride ki (40.46)
- 189) Zannediyorum ki (41.1)
- 190) (...) bir esas vardır ki (41.17)
- 191) (...) bilmem ki (41.21)
- 192) (...) zannediyorum ki (41.31)
- 193) Avni Bey diyor ki (41.34)
- 194) (...) zannediyorum ki (41.44)
- 195) (...) diyorum ki (41.48)
- 196) (...) ihtimal ki (41.62)
- 197) (...) vardır ki (41.64)
- 198) Buyurdular ki (42.3)
- 199) (...) ilave etmek istiyorum ki (42.4)
- 200) (...) zannediyorum ki (42.7)
- 201) Zannediyorum ki (42.8)
- 202) (...) ümit ederim ki (43.38)
- 203) (...) tekrar edebiliriz ki (43.54)
- 204) (...) zannediyorum ki (43.77)
- 205) (...) diyebilirim ki (43.79)
- 206) Malum-u alileridir ki (43.81)
- 207) (...) malumdur ki (43.84)
- 208) (...) öyle bir ağuş-u himayet ki (43.96)
- 209) İkincisi ki (43.102)
- 210) (...) taakkuk etmek üzere ki (43.103)
- 211) (...) ümit ederim ki (43.107)
- 212) (...) bir şeyle meşruttur ki (43.111)
- 213) Malum-u Alileridir ki (43.115)
- 214) Demiştım ki (44.1)
- 215) Malûm-u âlinizdir ki (44.11)
- 216) (...) dedim ki (44.15)
- 217) (...) dedim ki (44.18)
- 218) (...) bilmelidir ki (44.36)
- 219) Fakat düşünelim ki (46.3)
- 220) (...) bir telgrafname vardır ki (49.3)
- 221) Malumunuzdur ki (50.4)
- 222) (...) hatırlarımızdadır ki (50.17)
- 223) Hatırlatmak isterim ki (50.27)
- 224) (...) bugün anlaşılmıştır ki (50.77)
- 225) Demek ki (50.90)
- 226) Demek oluyor ki (50.94)
- 227) (...) intihab edilen ki (50.116)
- 228) Malta'da ki (50.117)
- 229) (...) onların istinatlarından –ki (51.7)
- 230) Demek ki (51.13)
- 231) (...) tabîdir ki (51.15)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

232) (...) gelir ki (51.19)	245) (...) o kadar imhakar idi ki (55.153)
233) (...) buyurdular ki (51.31)	246) (...) bugüne kadar (ki, bugün 19 Eylül'dür) (55.168)
234) (...) kabul etmek demektir ki (51.40)	247) (...) çok arzu ederim ki (55.173)
235) (...) arz ediyorum ki (52.4)	248) (...) farık olmuş bulunacaktır ki, (55.174)
236) (...) zannediyorum ki (53.4)	249) (...) diyebiliriz ki (55.182)
237) (...) malumdur ki (55.2)	250) (...) diyebilirim ki (55.201)
238) İşte böyle bir zamanda idi ki (55.4)	251) (...) bilmelidir ki (55.228)
239) (...) görüldü ki (55.35)	252) (...) sormak lâzım gelir ki (55.241)
240) (...) anlamış olacaktır ki (55.52)	253) Bütün cihanın bilmesi lazımdır ki (55.265)
241) (...) bir mevziimiz vardır ki (55.73)	254) (...) arz ederim ki: (55.285)
242) (...) geziyordu ki (55.127)	255) Buyurdular ki: (58.2)
243) (...) zannediyorum ki (55.133)	
244) (...) diyor ki (55.134)	

“Ki” Bağlaçlı Cümlelerin Durumu:

Atatürk'ün toplam 38 ayrı metindeki 3779 cümlesi incelendiğinde; 255 adet “ki” bağlaçlı cümle kullandığı, bu cümlelerden altı âdetinin ara cümle olduğu tespit edilmiştir. Bu cümlelerdeki 164 adet “ki” bağlacının fiil türündeki sözcük veya sözcük grubundan sonra, 100 âdetinin de isim soylu sözcük veya sözcük grubundan sonra yer aldığı görülmüştür.

Cümlelerden 9'unda ise ikişer adet “ki” bağlacı mevcuttur. Böylece toplam 264 adet “ki” bağlacı kullanılmıştır. “belki, sanki, hâlbuki vb.” kalıplaşmış ki bağlaçlı yapılar incelemeye dahil edilmemiştir. Bunlar da dikkate alındığında, Atatürk'ün “ki” bağlacını hiç de azımsanamayacak sıklıkta kullandığı görülecektir.

İçinde İki Adet Ki Bağlacı Bulunan Cümleler:

- (...) görüyorum ki (22.91) (...) değildir ki, (22.91)
 (...) muntazırdır ki (25.134) (...) intizar olunur ki (25.134)
 (...) biliniz ki ve sizi temin ederim ki, (26.13)
 (...) zannediyorduk ki (27.19) (...) zannetmek istiyoruz ki (27.19)
 (...) diyor ki (27.26) (...) arz ediyorum ki (27.26)
 (...) ihtimal ki (30.69) (...) olacaktır ki (30.69)
 (...) isterim ki (35.84) (...) demektir ki (35.84)
 (...) saktular ki (36.92) (...) diyeceklerdi ki: (36.92)
 O sıralarda idi ki, (36.99) yani heyet daha orada bulunduğu zaman idi ki (36.99)

Ara Cümle Şeklindeki Ki Bağlaçlı Cümleler:

- (...) kuvvetin –ki belki daha çok kuvvetlerin piştarını teşkil eder- bir kıymeti (...) (21.61)
 (...) tevessül ettiler -ki bu mayıs aylarında idi- (25.42)
 (...) piştarlariyle –ki bir süvari livasından ibarettir- (...) (25.78)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 10/ 16 Fall 2015

(...) nazarlarımız –ki halkçılıktır- (...) (25.146)

(...) onların istinatlarından –ki (51.7)

(...) bugüne kadar (ki, bugün 19 eylülüdür) (55.168)

Fiil Soylu Sözcüklerden Sonra Kullanılan Ki Bağlaç Cümleler:

1. anladı ki (3.14)	38. Buyurdular ki: (58.2)	76. geçirdik ki (36.14)
2. anlamış olacaktır ki (55.52)	39. buyuruyorlar ki (27.67)	77. geçmemiştir ki (11.2)
3. Anlaşıyor ki (25.120)	40. dedi ki (7.357)	78. geldi ki (30.23)
4. anlaşmıştır ki (50.77)	41. dediler ki (12.12)	79. gelir ki (51.19)
5. arz edebilirim ki (35.41)	42. Dediler ki (36.58)	80. gelmiştir ki (28.135)
6. arz edeceğim ki 3.29	43. dediler ki (36.63)	81. getirdi ki (36.46)
7. arz ederim ki: (55.285)	44. dedim ki (44.15)	82. geziyordu ki (55.127)
8. Arz edeyim ki (1.41)	45. dedim ki (44.18)	83. gidiliyor ki (27.88)
9. arz edeyim ki (36.158)	46. Demek oluyor ki (22.92)	84. gördük ki (36.71)
10. arz ediyorum ki (27.26)	47. Demek oluyor ki (50.94)	85. gördüm ki (30.124)
11. arz ediyorum ki (52.4)	48. dememiştir ki (27.20)	86. görüldü ki (55.35)
12. arz etmişim ki (25.76)	49. demiş idi ki (21.31)	87. görülmüş olacak ki (18.17)
13. arzu ederdik ki (22.119)	50. demişlerdi ki (21.49)	88. görülmüştü ki (7.340)
14. arzu ederim ki (55.173)	51. demişlerdir ki (30.110)	89. görölüyor ki (1.11)
15. arzu etti ki (32.7)	52. demişlerdir ki (36.76)	90. görölüyor ki (26.58)
16. bahsolunmuştur ki (21.63)	53. demişlerdir ki (36.81)	91. görürsünüz ki (25.107)
17. baktılar ki (36.73)	54. Demiştım ki (44.1)	92. görüyorum ki (22.91)
18. biliniz ki (26.13)	55. demiştir ki (36.108)	93. görüyoruz ki (25.105)
19. bilirler ki (21.19)	56. demiştir ki (36.109)	94. gösteriyor ki (36.114)
20. bilirler ki (22.113)	57. denildi ki (27.76)	95. Hatırlatmak isterim ki (50.27)
21. bilirler ki (3.17)	58. denilebilir ki (15.3)	96. hükmolundu ki (7.345)
22. bilirsiniz ki (11.5)	59. deniliyor ki (27.90)	97. ilâve edeyim ki (12.56)
23. bilirsiniz ki (25.130)	60. Diyebilirim ki (22.23)	98. ilave etmek istiyorum ki (42.4)
24. biliyorsunuz ki (18.13)	61. diyebilirim ki (43.79)	99. ilâve etmeliyim ki (9.6)
25. Biliyorsunuz ki (26.35)	62. diyebilirim ki (55.201)	100. imhakar idi ki (55.153)
26. Biliyorsunuz ki (28.109)	63. diyebiliriz ki (55.182)	101. intizar olunur ki (25.134)
27. bilmelidir ki (44.36)	64. diyeceğiz ki (20.17)	102. isterim ki (12.34)
28. bilmelidir ki (55.228)	65. diyeceklerdi ki: (36.92)	103. isterim ki (13.2)
29. bilmem ki (41.21)	66. diyor ki (27.167)	104. isterim ki (25.142)
30. bulunacaktır ki (55.174)	67. diyor ki (27.26)	105. isterim ki (27.75)
31. buyurdular ki (20.25)	68. diyor ki (41.34)	106. isterim ki (35.84)
32. Buyurdular ki (21.2)	69. diyor ki (55.134)	107. istiyoruz ki (27.19)
33. buyurdular ki (27.103)	70. diyorlar ki: (22.88)	108. işgal ettiler ki (28.107)
34. buyurdular ki (27.71)	71. diyorum ki (36.110)	109. işittik ki (30.94)
35. buyurdular ki (35.35)	72. diyorum ki (41.48)	110. itiraf ederim ki (22.124)
36. Buyurdular ki (42.3)	73. diyorum ki: (27.124)	111. lazım gelecek ki (30.59)
37. buyurdular ki (51.31)	74. düşünelim ki (46.3)	
	75. emrettik ki (25.24)	

112. lâzım gelir ki (55.241)	131. söylüyorum ki (27.170)	146. yeter ki (27.174)
113. mânasız idi ki (36.53)	132. tahakkuk etti ki (28.40)	147. zaman idi ki (36.99)
114. müteakip idi ki (7.356)	133. tatbikat esnasında idi ki (36.23)	148. zamanda idi ki (55.4)
115. olacaklardır ki (15.15)	134. tekrar edebiliriz ki (43.54)	149. zannedirim ki (24.14)
116. olacaktır ki (25.137)	135. tekrar ediyorum ki (35.33)	150. zannediyorduk ki (27.19)
117. olacaktır ki (3.33)	136. temerküz ediyor ki (30.04)	151. zannediyorum ki (22.11)
118. olacaktır ki (30.69)	137. temin ederim ki (21.80)	152. Zannediyorum ki (22.112)
119. oldu ki (12.10)	138. temin ederim ki (30.138)	153. zannediyorum ki (22.125)
120. olmalı ki (35.51)	139. temin ederim ki, (26.13)	154. Zannediyorum ki (35.40)
121. sırada idi ki (25.91)	140. Teşekkür olunur ki (3.31)	155. Zannediyorum ki (38.2)
122. sırada idi ki (3.28)	141. tevessül ettiler -ki bu mayıs aylarında idi- (25.42)	156. Zannediyorum ki (41.1)
123. sırada idi ki (40.9)	142. ümit ederim ki (43.107)	157. zannediyorum ki (41.31)
124. sıralarda idi ki, (36.99)	143. ümit ederim ki (43.38)	158. zannediyorum ki (41.44)
125. soktular ki (36.92)	144. üzerine idi ki (12.53)	159. zannediyorum ki (42.7)
126. sonra idi ki (25.23)	145. vaki oluyor ki (18.19)	160. Zannediyorum ki (42.8)
127. söylediler ki (27.130)		161. zannediyorum ki (43.77)
128. söylemiştim ki (35.49)		162. zannediyorum ki (53.4)
129. söylerim ki (22.22)		163. zannediyorum ki (55.133)
130. söyleyebilirim ki (30.127)		164. zannettiler ki (26.17)

Fiillerden sonra kullanılan ki'li kalıplarda en çok "de-" (34 adet % 55.76), "zannet-" (16 adet % 26.24), "bil-" (12 adet % 19.68) ve "gör-" fiilleriyle (11 adet % 18.04) cümle kurulmuştur. Bunları "buyur-" (9 adet % 14.76), "arz et-" (8 adet % 13.12), "iste- ve ol-" (6'şar adet % 9.84), "söyle-" (5 adet % 8.2) ve "arzu et-, gel-, ilave et-, temin et-" (3'er adet % 4.92) fiilleri takip etmektedir. Diğer fiiller ikişer veya birer kez kullanılmıştır.

En çok kullanılan fiil (de-) ile kurulan "ki" bağlaçlı kalıplar:

dedi ki (7.357), dediler ki (12.12), Dediler ki (36.58), dediler ki (36.63), dedim ki (44.15), dedim ki (44.18), Demek oluyor ki (22.92), Demek oluyor ki (50.94), dememiştir ki (27.20), demiş idi ki (21.31), demişlerdi ki (21.49), demişlerdir ki (30.110), demişlerdir ki (36.76), demişlerdir ki (36.81), Demiştim ki (44.1), demiştir ki (36.108), demiştir ki (36.109), denildi ki (27.76), denilebilir ki (15.3), deniliyor ki (27.90), Diyebilirim ki (22.23), diyebilirim ki (43.79), diyebilirim ki (55.201), diyebiliriz ki (55.182), diyeceğiz ki (20.17), diyeceklerdi ki: (36.92), diyor ki (27.167), diyor ki (27.26), diyor ki (41.34), diyor ki (55.134), diyorlar ki: (22.88), diyorum ki (36.110), diyorum ki (41.48), diyorum ki: (27.124).

En çok kullanılan fiil (de-) ile kurulan "ki" bağlaçlı kiplerin durumu:

Görülen geçmiş zamanlı kalıplar:

dedi ki (7.357), dediler ki (12.12), Dediler ki (36.58), dediler ki (36.63), dedim ki (44.15), dedim ki (44.18), denildi ki (27.76). 7 kez kullanılmıştır.

Şimdiki zamanlı kalıplar:

Demek oluyor ki (22.92), Demek oluyor ki (50.94), deniliyor ki (27.90), diyor ki (27.26), diyor ki (41.34), diyor ki (55.134), diyorlar ki: (22.88), diyorum ki (36.110), diyorum ki (41.48), diyorum ki (27.124). 10 kez kullanılmıştır.

Duyulan geçmiş zamanlı kalıplar:

dememiştir ki (27.20), demiş idi ki (21.31), demişlerdi ki (21.49), demişlerdir ki (30.110), demişlerdir ki (36.76), demişlerdir ki (36.81), Demiştım ki (44.1), demiştir ki (36.108), demiştir ki (36.109). 9 kez kullanılmıştır.

Geniş zamanlı kalıplar:

denilebilir ki (15.3), Diyebilirim ki (22.23), diyebilirim ki (43.79), diyebilirim ki (55.201), diyebiliriz ki (55.182). 5 kez kullanılmıştır

Gelecek zamanlı kalıplar:

diyeceğiz ki (20.17), diyeceklerdi ki: (36.92). 2 kez kullanılmıştır

Birleşik zamanlı kalıplar:

dememiştir ki (27.20), demiş idi ki (21.31), demişlerdi ki (21.49), demişlerdir ki (30.110), demişlerdir ki (36.76), demişlerdir ki (36.81), Demiştım ki (44.1), demiştir ki (36.108), demiştir ki (36.109), diyeceklerdi ki: (36.92). 10 kez kullanılmıştır

En çok kullanılan fiilde (de-) bulunan kişiler:

1. Tekil kişi: dedim ki (44.15), dedim ki (44.18), Demiştım ki (44.1), Diyebilirim ki (22.23), diyebilirim ki (43.79), diyebilirim ki (55.201), diyorum ki (36.110), diyorum ki (41.48), diyorum ki: (27.124). 9 kez kullanılmıştır.

2. Tekil kişi: yok

3. Tekil kişi: dedi ki (7.357), dememiştir ki (27.20), demiş idi ki (21.31), demiştir ki (36.108), demiştir ki (36.109), diyor ki (27.167), diyor ki (27.26), diyor ki (41.34), diyor ki (55.134). 9 kez kullanılmıştır.

1. Çoğul kişi: diyebiliriz ki (55.182), diyeceğiz ki (20.17). 2 kez kullanılmıştır.

2. Çoğul kişi: yok

3. Çoğul kişi: dediler ki (12.12), Dediler ki (36.58), dediler ki (36.63),), demişlerdi ki (21.49), demişlerdi ki (30.110), demişlerdir ki (36.76), demişlerdir ki (36.81), diyeceklerdi ki: (36.92), diyorlar ki: (22.88). 9 kez kullanılmıştır.

Kişisiz kalıplar: Demek oluyor ki (22.92), Demek oluyor ki (50.94 denildi ki (27.76), denilebilir ki (15.3), deniliyor ki (27.90). 5 kez kullanılmıştır.

Füillerden Sonra Kullanılan Ki Bağlaçlı Cümlelerde Kip Durumları:**Dilek istek kipi**

1. Arz edeyim ki (1.41)
2. arz edeyim ki (36.158)
3. düşünelim ki (46.3)
4. ilâve edeyim ki (12.56)

Gereklilik kipi

1. ilâve etmeliyim ki (9.6)
2. olmalı ki (35.51)
3. bilmelidir ki (44.36)

4. bilmelidir ki (55.228)

Emir kipi

1. biliniz ki (26.13)

Şimdiki zaman

1. Anlaşıyor ki (25.120)
2. arz ediyorum ki (27.26)
3. arz ediyorum ki (52.4)
4. biliyorsunuz ki (18.13)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

5. Biliyorsunuz ki (26.35)
6. Biliyorsunuz ki (28.109)
7. buyuruyorlar ki (27.67)
8. Demek oluyor ki (22.92)
9. Demek oluyor ki (50.94)
10. deniliyor ki (27.90)
11. diyor ki (27.167)
12. diyor ki (27.26)
13. diyor ki (41.34)
14. diyor ki (55.134)
15. diyorlar ki: (22.88)
16. diyorum ki (36.110)
17. diyorum ki (41.48)
18. diyorum ki: (27.124)
19. geziyordu ki (55.127)
20. gidiliyor ki (27.88)
21. görülüyor ki (1.11)
22. görülüyor ki (26.58)
23. görüyorum ki (22.91)
24. görüyoruz ki (25.105)
25. gösteriyor ki (36.114)
26. ilave etmek istiyorum ki (42.4)
27. istiyoruz ki (27.19)
28. söylüyorum ki (27.170)
29. tekrar ediyorum ki (35.33)
30. temerküz ediyor ki (30.04)
31. vaki oluyor ki (18.19)
32. zannediyorduk ki (27.19)
33. zannediyorum ki (22.11)
34. Zannediyorum ki (22.112)
35. zannediyorum ki (22.125)
36. Zannediyorum ki (35.40)
37. Zannediyorum ki (38.2)
38. Zannediyorum ki (41.1)
39. zannediyorum ki (41.31)
40. zannediyorum ki (41.44)
41. zannediyorum ki (42.7)
42. Zannediyorum ki (42.8)
43. zannediyorum ki (43.77)

44. zannediyorum ki (53.4)
45. zannediyorum ki (55.133)

Gelecek zaman

1. anlamış olacaktır ki (55.52)
2. arz edeceğim ki 3.29
3. bulunacaktır ki, (55.174)
4. diyeceğiz ki (20.17)
5. diyeceklerdi ki: (36.92)
6. görülmüş olacak ki (18.17)
7. lazım gelecek ki (30.59)
8. olacaklardır ki (15.15)
9. olacaktır ki (25.137)
10. olacaktır ki (3.33)
11. olacaktır ki (30.69)

Duyulan geçmiş zaman

1. anlaşılmıştır ki (50.77)
2. bahs olunmuştur ki (21.63)
3. dememiştir ki (27.20)
4. demiş idi ki (21.31)
5. demişlerdi ki (21.49)
6. demişlerdir ki (30.110)
7. demişlerdir ki (36.76)
8. demişlerdir ki (36.81)
9. Demiştım ki (44.1)
10. demiştir ki (36.108)
11. demiştir ki (36.109)
12. geçmemiştir ki (11.2)
13. gelmiştir ki (28.135)
14. görülmüştü ki (7.340)
15. söylemiştim ki (35.49)

Görülen geçmiş zaman

1. anladı ki (3.14)
2. arz etmiştim ki (25.76)
3. arzu ederdik ki (22.119)
4. arzu etti ki (32.7)
5. baktılar ki (36.73)
6. buyurdular ki (20.25)
7. Buyurdular ki (21.2)
8. buyurdular ki (27.103)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

-
9. buyurdular ki (27.71)	48. zannettiler ki (26.17)
10. buyurdular ki (35.35)	Geniş zaman
11. Buyurdular ki (42.3)	1. arz edebilirim ki (35.41)
12. buyurdular ki (51.31)	2. arz ederim ki: (55.285)
13. Buyurdular ki: (58.2)	3. arzu ederim ki (55.173)
14. dedi ki (7.357)	4. bilirler ki (21.19)
15. dediler ki (12.12)	5. bilirler ki (22.113)
16. Dediler ki (36.58)	6. bilirler ki (3.17)
17. dediler ki (36.63)	7. bilirsiniz ki (11.5)
18. dedim ki (44.15)	8. bilirsiniz ki (25.130)
19. dedim ki (44.18)	9. bilmem ki (41.21)
20. denildi ki (27.76)	10. denilebilir ki (15.3)
21. emrettik ki (25.24)	11. Diyebilirim ki (22.23)
22. geçirdik ki (36.14)	12. diyebilirim ki (43.79)
23. geldi ki (30.23)	13. diyebilirim ki (55.201)
24. getirdi ki (36.46)	14. diyebiliriz ki (55.182)
25. gördük ki (36.71)	15. gelir ki (51.19)
26. gördüm ki (30.124)	16. görürsünüz ki (25.107)
27. görüldü ki (55.35)	17. Hatırlatmak isterim ki (50.27)
28. hükmolundu ki (7.345)	18. intizar olunur ki (25.134)
29. imhakar idi ki (55.153)	19. isterim ki (12.34)
30. işgal ettiler ki (28.107)	20. isterim ki (13.2)
31. işittik ki (30.94)	21. isterim ki (25.142)
32. mânasız idi ki (36.53)	22. isterim ki (27.75)
33. müteakip idi ki (7.356)	23. isterim ki (35.84)
34. oldu ki (12.10)	24. itiraf ederim ki (22.124)
35. sırada idi ki (25.91)	25. lâzım gelir ki (55.241)
36. sırada idi ki (3.28)	26. söylerim ki (22.22)
37. sırada idi ki (40.9)	27. söyleyebilirim ki (30.127)
38. sıralarda idi ki, (36.99)	28. tekrar edebiliriz ki (43.54)
39. soktular ki (36.92)	29. temin ederim ki (21.80)
40. sonra idi ki (25.23)	30. temin ederim ki (30.138)
41. söylediler ki (27.130)	31. temin ederim ki, (26.13)
42. tahakkuk etti ki (28.40)	32. Teşekkür olunur ki (3.31)
43. tatbikat esnasında idi ki (36.23)	33. ümit ederim ki (43.107)
44. tevessül ettiler -ki bu mayıs aylarında idi- (25.42)	34. ümit ederim ki (43.38)
45. üzerine idi ki (12.53)	35. yeter ki (27.174)
46. zaman idi ki (36.99)	36. zannederim ki (24.14)
47. zamanda idi ki (55.4)	

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

İsim Soylu Sözcüklerden Sonra Kullanılan Ki Bağlaçlı Cümleler:

1. ağuş-u himayet ki (43.96)
2. arkadaşlarımıza ki (33.14)
3. aşikardır ki (1.42)
4. bugüne kadar (ki, bugün 19 eylülüdür) (55.168)
5. bulundurmasıdır ki (30.13)
6. caiz ki (21.41)
7. değildir ki, (22.91)
8. Demek ki (18.28)
9. demek ki (20.21)
10. Demek ki (27.93)
11. Demek ki (30.66)
12. Demek ki (50.90)
13. Demek ki (51.13)
14. Demek ki (27.129)
15. demektir ki (35.84)
16. demektir ki (51.40)
17. eminim ki (27.161)
18. fırkasıdır ki (25.59)
19. hakayıktandır ki (1.14)
20. hatırındadır ki (22.31)
21. hatırlarımızdadır ki (50.17)
22. hususattır ki (22.143)
23. İhtimal ki (12.43)
24. İhtimal ki (27.85)
25. ihtimal ki (3.12)
26. ihtimal ki (30.6)
27. ihtimal ki (30.69)
28. ihtimal ki (32.17)
29. ihtimal ki (41.62)
30. İkinci teklif ki (7.373)
31. İkincisi ki (43.102)
32. ileride ki (40.46)
33. intihab edilen ki (50.116)
34. istinadendir ki (1.40)
35. kanidirler ki (13.18)
36. karar ki (32.6)
37. kuvvetin –ki belki daha çok kuvvetlerin piştarını teşkil eder- bir kıymeti (...) (21.61)
38. kuvvetler ki (36.116)
39. lazımdır ki (55.265)
40. Madem ki (26.22)
41. madem ki (30.44)
42. Madem ki (35.38)
43. Malta'da ki (50.117)
44. malumdur ki (21.56)
45. malumdur ki (25.144)
46. malûmdur ki (27.99)
47. Malûmdur ki (3.4)
48. malumdur ki (43.84)
49. malumdur ki (55.2)
50. malûmdur ki (7.351)
51. Malûm-u âlileridir ki (27.133)
52. malûm-u âlileridir ki (27.139)
53. Malum-u Alileridir ki (43.115)
54. Malum-u alileridir ki (43.81)
55. malûm-u âlinizdir ki (22.12)
56. Malûm-u âlinizdir ki (40.4)
57. Malûm-u âlinizdir ki (44.11)
58. malûmu olduğu üzere ki (28.8)
59. malûmudur ki (25.27)
60. Malumunuzdur ki (50.4)
61. meşruttur ki (43.111)
62. milliyetperveranız ki (25.150)
63. muntazırdır ki (25.134)
64. nazarlarımız –ki halkçılıktır- (...) (25.146)
65. Nizip Kuva-yi Millîyesidir ki (28.133b)
66. onların istinatlarından –ki (51.7)
67. piştarlariyle –ki bir süvari livasından ibarettir- (...) (25.78)
68. ruh-u celâdettir ki (1.17)
69. sebepledır ki (12.33)
70. sebepledır ki (3.45)
71. Şöyle ki: (7.394)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

72. şudur ki (1.47)	87. vardır ki (30.109)
73. şudur ki (37.6)	88. vardır ki (30.141)
74. şüphesiz ki (7.380)	89. vardır ki (30.50)
75. tabîdir ki (51.15)	90. vardır ki (30.51)
76. tarihîdir ki (10.4)	91. vardır ki (41.17)
77. üzeredir ki (43.103)	92. vardır ki (41.64)
78. üzerinedir ki (7.470)	93. vardır ki (49.3)
79. var ki (26.11)	94. vardır ki (55.73)
80. var ki (35.32)	95. vârid-i hâtırdır ki (7.354)
81. vardı ki (28.79)	96. vâsidir ki (30.58)
82. vardır ki (22.145)	97. yok ki (36.117)
83. vardır ki (22.61)	98. yok ki (36.13)
84. vardır ki (25.128)	99. yoktur ki (30.65)
85. vardır ki (25.152)	100. yoktur ki (40.23)
86. vardır ki (28.144)	

-dır Bildirme Ekli Kalıplar:

1. aşıkardır ki (1.42)	24. Malum-u alileridir ki (43.81)
2. bulundurmasıdır ki (30.13)	25. malûm-u âlinizdir ki (22.12)
3. değildir ki, (22.91)	26. Malûm-u âlinizdir ki (40.4)
4. demektir ki (35.84)	27. Malûm-u âlinizdir ki (44.11)
5. demektir ki (51.40)	28. malûmudur ki (25.27)
6. fırkasıdır ki (25.59)	29. Malumunuzdur ki (50.4)
7. hakayıktandır ki (1.14)	30. meşruttur ki (43.111)
8. hatırındadır ki (22.31)	31. muntazırdır ki (25.134)
9. hatırlarınızdadır ki (50.17)	32. Nizip Kuva-yi Millîyesidir ki (28.133b)
10. hususattır ki (22.143)	33. ruh-u celâdetdir ki (1.17)
11. istinadendir ki (1.40)	34. sebepledir ki (12.33)
12. kanidirler ki (13.18)	35. sebepledir ki (3.45)
13. lazımdır ki (55.265)	36. şudur ki (1.47)
14. malumdur ki (21.56)	37. şudur ki (37.6)
15. malumdur ki (25.144)	38. tabîdir ki (51.15)
16. malûmdur ki (27.99)	39. tarihîdir ki (10.4)
17. Malûmdur ki (3.4)	40. üzeredir ki (43.103)
18. malumdur ki (43.84)	41. üzerinedir ki (7.470)
19. malumdur ki (55.2)	42. vardır ki (22.145)
20. malûmdur ki (7.351)	43. vardır ki (22.61)
21. Malûm-u âlileridir ki (27.133)	44. vardır ki (25.128)
22. malûm-u âlileridir ki (27.139)	45. vardır ki (25.152)
23. Malum-u Alileridir ki (43.115)	46. vardır ki (28.144)

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

47. vardır ki (30.109)	53. vardır ki (49.3)
48. vardır ki (30.141)	54. vardır ki (55.73)
49. vardır ki (30.50)	55. vârid-i hâtırdır ki (7.354)
50. vardır ki (30.51)	56. vâsidir ki (30.58)
51. vardır ki (41.17)	57. yoktur ki (30.65)
52. vardır ki (41.64)	58. yoktur ki (40.23)

İsim Soylu Diğer Kalıplar:

1. aguş-u himayet ki (43.96)	31. malûmu olduğu üzere ki (28.8)
2. arkadaşlarımıza ki (33.14)	32. milliyetperveranız ki (25.150)
3. bugüne kadar (ki, bugün 19 eylülüdür) (55.168)	33. milliyetperveranız ki (25.150)
4. caiz ki (21.41)	34. onların istinatlarından –ki (51.7)
5. Demek ki (18.28)	35. piştarlariyle –ki bir süvari livasından ibarettir- (...) (25.78)
6. demek ki (20.21)	36. Şöyle ki: (7.394)
7. Demek ki (27.93)	37. şüphesiz ki (7.380)
8. Demek ki (30.66)	38. var ki (26.11)
9. Demek ki (50.90)	39. var ki (35.32)
10. Demek ki (51.13)	40. vardı ki (28.79)
11. Demek ki (7.129)	41. yok ki (36.117)
12. eminim ki (27.161)	42. yok ki (36.13)
13. İhtimal ki (12.43)	
14. İhtimal ki (27.85)	
15. ihtimal ki (3.12)	
16. ihtimal ki (30.6)	
17. ihtimal ki (30.69)	
18. ihtimal ki (32.17)	
19. ihtimal ki (41.62)	
20. İkinci teklif ki (7.373)	
21. İkincisi ki (43.102)	
22. ileride ki (40.46)	
23. intihab edilen ki (50.116)	
24. karar ki (32.6)	
25. kuvvetin –ki belki daha çok kuvvetlerin piştarını teşkil eder- bir kıymeti (...) (21.61)	
26. kuvvetler ki (36.116)	
27. Madem ki (26.22)	
28. madem ki (30.44)	
29. Madem ki (35.38)	
30. Malta'da ki (50.117)	

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

doi

Toplam 100 adet isim soylu sözcükten sonra yer alan ki bağlacının 42 adetinin önünde bildirme eki olan (-dır) kullanılmamış, 58 adetinde kullanılmıştır. Bu grupta en çok kullanılan kalıplar:

“vardır ki” 13 adet; “demek ki”, “ihtimal ki”, “malumdur ki” 7’şer adet; “malum-u alileridir ki” 4 adet ve “madem ki”, “malum-u alinizdir ki” 3’er adettir.

38 metinden 19’unda (2, 4, 5, 6, 8, 14, 16, 19, 23, 29, 31, 34, 39, 45, 47, 48, 54, 56, 57. metinler) bağlaç olan “ki” hiç geçmemiştir (% 7.22). En çok “ki” bağlacı geçen konuşma metinleri; 27’nci (22 adet, % 55), 36’ncı (20 adet, % 50), 30’uncu (19 adet % 47,5), 55’inci (17 adet % 42,5) ve (16’şar adetlik % 40) 22 ile 25’inci metinlerdir.

Metinlere göre cümle miktarları ile ki’li cümle adet ve yüzdeleri Tablo:1’de sunulmuştur.

Tablo: 1

Sıra nu.	Metin nu.	Cümle Miktarı	Ki’li kalıp Miktarı	Metinde Ki’li Kalıp Yüzdesi	Ki’li Cümleler %
1.	1	48	7	2.22	18.48
2.	3	55	10	18.18	26.4
3.	7	479	10	2.08	26.4
4.	9	8	1	12.5	2.64
5.	10	8	1	12.5	2.64
6.	11	7	2	28.57	5.28
7.	12	61	7	11.47	18.48
8.	13	8	1	12.5	2.64
9.	15	21	2	9.52	5.28
10.	18	30	4	13.33	10.56
11.	20	38	3	7.89	7.92
12.	21	108	9	8.33	23.76
13.	22	148	17	11.48	44.88
14.	24	16	1	6.25	2.64
15.	25	172	21	12.20	55.44
16.	26	76	7	7.89	15.84
17.	27	180	24	13.33	63.36
18.	28	149	8	5.36	21.12
19.	30	143	20	13.98	52.8
20.	32	27	3	11.11	7.92
21.	33	25	1	4	2.64
22.	35	92	10	10.86	26.4
23.	36	162	22	13.58	58.08
24.	37	23	1	4.34	2.64
25.	38	15	1	6.66	2.64
26.	40	85	4	4.70	10.56
27.	41	64	9	14.06	22.5
28.	42	10	4	40	10.56
29.	43	131	12	9.16	31.68
30.	44	41	5	12.19	13.2
31.	46	9	1	11.11	2.64
32.	49	12	1	8.33	2.64
33.	50	127	8	6.29	21.12
34.	51	36	6	16.66	15.84
35.	52	9	1	11.11	2.64

36.	53	12	1	8.33	2.64
37.	55	286	18	6.29	47.52
38.	58	858	1	0.11	2.64
Toplam	38	3779	264	6.98	100

Metinlere göre cümle miktarları ile ki'li cümle adet ve yüzdeleri incelendiğinde; 38 ayrı metinde 3779 cümle kurulduğu, bu cümlelerden 255'inde toplam 264 adet "ki" bağlacı % 6.98 kullanım oranıyla yer aldığı görülmüştür.

En yüksek ki bağlacı kullanım oranıyla (% 40) 42. metin dikkati çekmektedir. Bunu % 28.57 kullanım oranıyla 11 numaralı metin izlemektedir. En düşük ki'li cümle kullanım oranı bakımından (% 0.11 ile) 58. metin öne çıkmakta, % 2.08 kullanım oranıyla 7. metin bunu takip etmektedir.

Metinlerin ifade ediliş zamanları dikkate alındığında ki bağlacı kullanım oranlarında anlamlı bir artış veya azalış tespit edilmemiştir.

Fiil ile biten "ki"li kalıpların kip ve kişilere göre dağılımı Talo: 2'deki gibidir.

Tablo: 2

Sıra nu	Kipler	1. tekil	2. tekil	3. tekil	1. çoğul	2. çoğul	3. çoğul	Toplam
1.	Şimdiki zaman	22	-	14	2	3	2	43
2.	Şimdiki zamanın hikâyesi	-	-	1	1	-	-	2
3.	Görülen geçmiş	3	-	24	3	-	16	46
4.	Görülen geçmiş zamanın hikâyesi	1			1			2
5.	Geniş zaman	22	-	6	2	3	3	36
6.	Duyulan geçmiş zaman			7			3	10
7.	Duyulan geçmiş zamanın hikâyesi	2	-	2	-	-	1	5
8.	Gelecek zaman	1		7	1		1	10
9.	Gelecek zamanın hikâyesi	-	-	-	-	-	1	1
10.	Gereklilik	1	-	3	-	-	-	4
11.	Dilek-İstek	3	-	-	1	-	-	4
12.	Emir	-	-	-	-	1	-	1
Toplam	12	55	-	62	11	7	27	164

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi "ki" bağlacı kalıplarında en çok kullanılan zaman görülen geçmiş zaman (48 kez) olmuştur. Bu zamanı, şimdiki zaman (45 kez) ve geniş zaman (36 kez) izlemektedir. Duyulan geçmiş zaman (15 kez), gelecek zaman (11 kez), gereklilik (4 kez), dilek-istek (4 kez) ve emir (1 kez) kipleri de kullanılmıştır. Şart kipli kullanıma hiç rastlanmamıştır.

En çok kullanılan kişi ve zaman durumu ise şöyledir: 3. Tekil kişi geniş zamanda 24 kez, 1. Tekil kişi şimdiki zamanda ve geniş zamanda 22'şer kez, 3. Çoğul kişi görülen geçmiş zamanda 16 kez ve 3. Tekil kişi şimdiki zamanda 14 kez kullanılmıştır.

Bu tablo bize, Atatürk'ün "ki" bağlacıyla vurgu yaptığı cümlelerin çoğunda görülen geçmiş zamanı kullanarak gözlemlerini ifade ettiğini ve şimdiki zamanı kullanarak durum tespiti yaptığını

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

göstermektedir. Görülen geçmiş zamanlı en çok kullanılan ibare “buyurdular ki” (8 kez) ve şimdiki zamanlı en çok kullandığı ifade ise “zannediyorum ki” (13 kez)’dir. Geniş zamanlı ifadelerde ise en çok “isterim ki” (4 kez) ve “diyebilirim ki” (3 kez) kalıpları yer almaktadır.

Söz konusu cümlelerde en çok 3. tekil kişi (62 kez), 1. tekil kişi (55 kez) yer almaktadır. İkinci tekil kişi hiç kullanılmamıştır. Üçüncü tekil kişi en çok görülen geçmiş zamanda bulunmaktadır (24 kez). Bunu şimdiki zaman (14 kez) takip etmektedir. “Buyurdu ki, görüldü ki vb.” ibarelerle olay, görüş ve durum tespitleri yapan Atatürk, kendi görüşlerini ifade ederken “diyorum ki, anlarım ki vb.” kalıplarla dinleyicileri ikna etmeye çalışmıştır.

Emir kipinin kullanıldığı tek cümle “Eğer Trakya’nın başına bir felaket gelmiş ise biliniz ki” biçiminde bir uyarı bölümüyle başlamaktadır. İkinci tekil kişiyi hiç kullanmamış olması Atatürk’ün bir kişiyi değil, topluluğu muhatap aldığını, genele geniş zamanlı mesajlar verdiğini göstermektedir. Emir kipinin yok denecek kadar az olması ise onun ifadesindeki üslup nezaketine dikkati çekmektedir.

“Ki” bağlacı; incelenen metinlerde, en çok “-dır” bildirme/kuvvetlendirme eki ile biten ifadelerde (59 kez isimlerden, 18 kez de fiillerden sonra olmak üzere toplam: 77 kez) kullanılmıştır. Bildirme eki anlatıma kesinlik ve kararlılık anlamı katar. “bugün anlaşmıştır ki (50.77), arkadaşlarımızca malûmdur ki (27.99), farik olmuş bulunacaktır ki, (55.174)” vb. ifadeler, Atatürk’ün ikna kabiliyetini ortaya koyan kararlılık göstergeleridir.

Tüm ki’li kalıplarda en çok kullanılan ilk on sözcük içinde birinci sırayı de- (43 adet) fiili almaktadır. Bunu sırasıyla malum (17 adet), zannet- (16 adet), var (16 adet), bil- (12 adet), gör- (11 adet), buyur- (9 adet), arz et- (8 adet), ihtimal (7 adet) ve iste- ile ol- (6’şar adet) sözcükleri takip etmektedir. Diğer sözcükler 5 adet veya daha az miktarda kullanılmıştır. De- fiilinin bu kadar sık ve açık ara farkla kullanılması dikkat çekicidir. Bu durumun, incelenen metinlerin sözlü ifade edilmiş olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Sonuç

Atatürk’ün toplam 3779 cümlesi incelendiğinde; 255 adet (% 6.74) “ki” bağlacılı cümle kullandığı, bu cümlelerden altı âdetinin ara cümle olduğu, cümlelerin 9’unda ise ikişer adet “ki” bağlacı bulunduğu, bu nedenle toplam 264 adet “ki” bağlacı kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu cümlelerdeki 164 adet (% 64.31) “ki” bağlacının fiil türündeki sözcük veya sözcük grubundan sonra, 100 adedinin (% 39.21) de isim soylu sözcük veya sözcük grubundan sonra yer aldığı görülmüştür.

Ayrıca bu ki’li cümlelerin 58 adetinin (%21.96) isim soylu sözcüklerle, 18 adetinin (% 6.81) de fiil soylu sözcüklerle olmak üzere toplam 76 adetinin (% 28.78) –dır bildirme eki ile kurulduğu tespit edilmiştir.

Türkçede vurgu, cümle sonunda yapılmaktadır. Atatürk, ifadesini daha etkili kılmak için cümle başına ve ortasına da vurguyu taşımış; saatler süren konuşmalar yaparken “ki” bağlacı sayesinde, muhatabının dikkatini toplamaya çalışmıştır. Metinlerde ki’nin kullanılış yerleri incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Dinleyicisini eğitmek, bilgilendirmek istediğinde “ki”yi ilgi çekmek için kullanmış; “şöyle ki (7.394) “hiç şüphesiz ki” (7.380), “Rus kızıl fırkasıdır ki” (25.59), “bir telgrafname vardır ki” (28.144), “Yalnız bir şey var ki” (35.33), “bir kısım kuvvetler ki” (36.116) gibi sözlerle dikkati toplamıştır.

Rakiplerini susturmak, muhatabını ikna etmek ve kesin kararlılığını göstermek istediğinde Atatürk, ki’den önce fiil ve/veya bildirme (–dır) ekini kullanmış, ifadesine güç katmıştır. “Artık milletimiz pek güzel anladı ki” (3.14), “Asker olanlar pekâlâ bilirler ki” (21.19), “maatteessüf

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/ 16 Fall 2015

görüyorum ki" (25.105), "Bütün kardeşlerimden eminim ki" (27.161), "Şüphe yoktur ki" (40.23), "Hatırlatmak isterim ki" (50.27) gibi kalıpları tercih etmiştir.

"Ki" bağlacı, Atatürk'ün ifadelerinde o kadar ustaca kullanılmıştır ki, onu dile yabancı unsur saymak, adeta imkânsız hale gelmiştir. Atasözlerimize, deyim ve vecizelerimize giren; Farsçadakinden farklı işlevler de kazanarak Türkçeleşen bu ek ve onunla kurulan cümle yapısı, artık Türkçedir. Nitekim Farsçanın "bolbol"u bizde "bülbul", "gol"u da "gül" olmuştur. "Bülbul"ü de, "gül"ü de dilimize yabancı sayamayız.

Türk kültürünü benimseyen her bireye düşen görev; Türkçeleşen ve yaşayan tüm sözcük ve ibarelere sahip çıkmak ve dilimize girecek her yeni ve yabancı kavrama uygun Türkçe adları kullanarak dilimizi zenginleştirmektir. Bu konuda Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kurucusu'nu örnek almak, her Türk vatandaşı için görevden öte bir vefa borcudur.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. Halûk (1995). "Eski Anadolu Türkçesinde Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Cümleler", Türk Dili, S. 518, s. 156-163, Ankara.
- Banguoğlu, Tahsin (1986). Türkçenin Grameri, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.
- Bilgegil, M. Kaya (1984). Türkçe Dilbilgisi, Dergâh yayınları, İstanbul.
- Brendemoen, Bernt (2008). Anadolu Ağzlarındaki Sözdizimi Üzerine Bir Not, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3/3, Spring 2008, p. 166-175, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8020>, ANKARA-TURKEY
- Cevad Hey'et (2002). İki Dilin (Türkçe-Farsça) Karşılaştırması: (Mukayesetü'l-lügateyn), çev.: Mürsel Öztürk, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.
- Doğan, Enfel (2013). Zarf Tümleçleri '-Dır Bildirme Ekli Bir Kelime Veya Kelime Grubu Olan' Cümlelerin Yapısı Üzerine, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9, p. 233-240, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8020>, ANKARA-TURKEY
- Eker, Süer (2003). Çağdaş Türk Dili, Grafiker yayınları, Ankara.
- Erendil, Muzaffer (1988). İlginç Olay ve Anekdotlarla Atatürk, Genelkurmay Başkanlığı yayınları, Ankara.
- Gemalmaz, Efrasiyab (2010). Türkçenin Derin Yapısı, (Yayıma hazırlayan: Cengiz Alyılmaz-Osman Mert), Belen Yayınları, Ankara.
- Grönbech, K. (1995). Türkçenin Yapısı, (Çeviren: Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.
- Hacıeminoğlu, Necmettin (1992). Türk Dilinde Edatlar, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, Ankara.
- Karahan, Leylâ (2000). "Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine", Türk Dili, S. 583, s. 16-23, Ankara.
- Karpuz, H. Ömer (2006). Anadili Bilinci Sorunu, (Editör: G. Gülsevin ve E. Boz, Türkçenin Çağdaş Sorunları adlı kitapta bölüm), İstanbul.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/16 Fall 2015

- Kocatürk, Utkan (1971). Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Araştırma Merkezi yayınları, Ankara.
- Komisyon (1997). Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (1997). Atatürk ve Türk Dili: Atatürk Devri Yazarlarının Türk Dili Hakkındaki Görüşleri, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.
- Özkan, Mustafa (2004). "Eski Türkiye Türkçesinde ki/kim Bağlaçlarının Kullanılışı Üzerine", İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. XXXI, s. 243-255, İstanbul.
- Sinanoğlu, Oktay (1972). "Atatürk ve Türk Bilim Dili", Bilim ve Teknik, S: 59 (Ekim), Ankara.
- Taştekin, Ali (2001). Atatürk'ün Söylev ve Demeçlerinde Sözdizimi, (doktora tezi), Denizli.
- Toparlı, Recep (1992). Türk Dili, Atatürk Üniversitesi yayınları, Erzurum.
- Tulum, Mertol (1978). Sinan Paşa, Ma'ârif-nâme ve ki'li Birleşik Cümleler Üzerine Bir İnceleme, Yayımlanmamış doçentlik tezi, İstanbul.
- Yelten, Muhammet (2005). "Parsnâme'deki Ki'li Cümleler Üzerine", Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, C. II, Sayı 4, s. 46-56, Ankara.
- Yüceol Özezen, Muna (2013). Türkiye Türkçesinde Pekiştirme İşlevli Ki, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9 Summer 2013, p. 367-373, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8020>, ANKARA-TURKEY

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Taştekin, A., (2015). "Atatürk'ün Söz Diziminde "ki" Bağlacı / Conjunction "ki" In Ataturk's Syntax", TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. H. Ömer Karpuz Armağanı), Volume 10/16 Fall 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8469>, p. 1077-1102.